

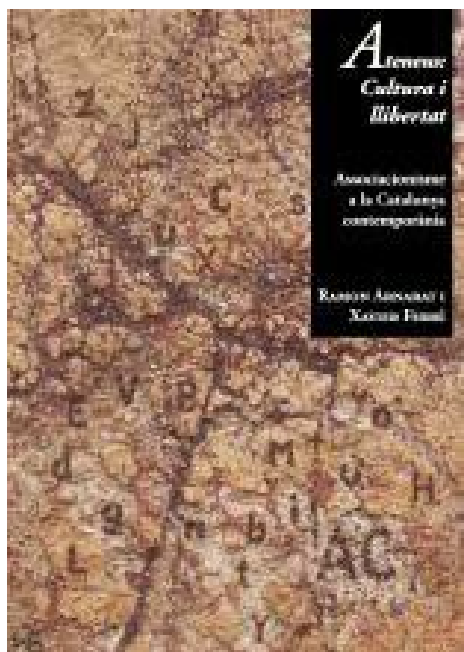
Ateneus. Cultura i llibertat. Associacionisme a la Catalunya contemporània.

Ramon Arnabat Mata i Xavier Ferré Trill

Federació d'Ateneus de Catalunya. Barcelona, 2015, 415 p.

ISBN: 978-84-606609-8-9

Els autors fan una compilació i una anàlisi històrica de com es va gestar i va evolucionar

un dels moviments associatius més prolífics de la Catalunya contemporània: els casals i els ateneus. Amb aquesta obra fan una important contribució a l'estudi del moviment associatiu en general i al de l'ateneuístic en particular, seguint el camí encetat per Pere Solà Gussinyer amb les seves obres dedicades als ateneus (en especial l'obra editada el 1978 sobre els ateneus obrers i la cultura popular a Catalunya entre el 1900 i el 1939 a partir del cas de l'Ateneu Enciclopèdic Popular) o Amàlia Bosch amb el llibre *Els Ateneus de Catalunya: 1854-1990*.

El llibre d'Arnabat i Ferré està dividit en sis capítols. El primer serveix per marcar els antecedents associatius durant el segle XVIII a partir dels gremis i les confraries, les reials acadèmies, les societats econòmiques d'Amics del País i les societats secretes o patriòtiques. El segon repassa els orígens de l'associacionisme contemporani a partir de tipologies específiques com els ateneus obrers

i de les classes populars o bé els casinos com els cercles sociabilistes de les classes benestants. També té la seva importància el fet que es remarcuin algunes de les pràctiques més típiques dels ateneus i de les societats d'instrucció de l'època, com els cafès, les biblioteques, els cors, les corals i els orfeons, entre d'altres.

El tercer apartat repassa l'evolució de l'associacionisme des de 1887 fins a 1939, i tracta de forma genèrica com van ser els nous tipus d'associacions per mitjà de l'assoliment d'aquest dret dintre la legislació de l'època. Lligat a això, continua el relat ateneuístic i el paper que aquests centres van tenir en la gestació d'algunes cultures polítiques concretes com el carlisme, l'anarquisme, el catalanisme o el republicanisme. Amb el pas dels anys hi va haver un fort creixement de les iniciatives associatives i una major politització d'aquests cercles.

El quart apartat ens parla del què va significar la victòria franquista el 1939, amb la repressió i el control que es va desencadenar sobre l'associacionisme i la supervivència dels vells espais. És interessant el contrast que existeix entre els primers anys del franquisme amb la dècada dels cinquanta i dels seixanta, quan els autors descriuen certa recuperació d'algunes societats, però que estaven fortament controlades per les institucions del règim i la legislació de l'època.

El cinquè capítol fa un repàs de les iniciatives ateneuístiques entre el 1979 i el 2014, explicant com fou la represa amb alguns elements vells i moderns, la creació de la Federació d'Ateneus, el paper que hi van tenir les institucions i un balanç sobre el moviment des de final del segle

XX fins a les primeres dècades del segle XXI. Per últim, el sisè apartat és obra d'Antoni Ramon i Iván Alcázar i està dedicat a l'espai i l'arquitectura dels ateneus i la importància d'aquest factor a l'hora d'entendre el paper dels ateneus en la cultura popular.

Un dels aspectes més interessants del llibre és com els autors intenten il·lustrar cadascuna de les característiques específiques de cada època a partir d'exemples d'entitats concretes del territori català i que van ser icones de cada apartat. Molts d'ells corresponen a experiències que es gestaren a Barcelona, però també n'hi ha d'altres que es produïren al seu entorn, a la Catalunya central, a les comarques nord-orientals, a les terres de Ponent i, especialment, alguns casos del Penedès. Sobre la zona del Camp de Tarragona les referències que en fan els autors són més anecdòtiques, però el Centre de Cultura de Reus té el seu protagonisme pel fet de ser una de les icones dels ateneus des de final del segle XIX. Per contra, hi ha una mancança d'exemples d'algunes zones rurals catalanes més marginals, així com de les terres de l'Ebre.

El llibre és, doncs, una bona eina per entendre el desenvolupament d'un dels moviments associatius més importants en la història del nostre país. L'anàlisi global i els exemples de les diverses entitats que donen els autors ajuden a millorar l'obra, que també està complementada per conclusions concretes de cada apartat, notes i bibliografia de cada període.

Francesc Fortuño Bonet

(URV)